

WPROWADZENIE

Procesy rozwoju społeczno-gospodarczego, dokonujące się w przestrzeni światowej, w różnym zakresie realizują się w poszczególnych skalach układów przestrzennych. W zależności od różnorodnych czynników wpływają one na dynamikę potencjału ekonomicznego oraz społecznego krajów i regionów. W układach przestrzennych wyraża się to intensyfikowaniem procesu przemian potencjału społeczno-gospodarczego, co uwidacznia się w jego rozwoju, stagnacji bądź recesji. Przemiany te dokonują się pod wpływem procesów polaryzacji różnicujących układy krajowe, regionalne, a także lokalne. Należy przyjąć, że zainicjowane procesy w latach wychodzenia z kryzysu gospodarczego będą się w różnym stopniu nasilać i wpływać na pogłębiające się zróżnicowanie układów krajowych i regionalnych. Dlatego ważną rzeczą jest analizowanie, w jakim zakresie podlegały one zmianom, które doprowadziły do ich współczesnej struktury.

Do tego głównego nurtu nawiązują zaprezentowane prace, analizujące zróżnicowanie tempa i kierunki przemian układów regionalnych. W artykule wprowadzającym procesy te zilustrowano ocenami zmian struktur pracujących w układach regionalnych Unii Europejskiej. Przyjąwszy ocenę podobieństwa struktur pracujących w latach 2000–2008 oraz 2008–2012, dokonano klasyfikacji regionów europejskich, wyróżniwszy pięć klas (M. Markowska). W wyniku procesów przemian zmieniał się charakter regionów europejskich, co przejawiało się znacznym zmniejszaniem się liczebności regionów przemysłowych oraz wzrostem liczebności regionów o funkcjach usługowych (M. Markowska, A. Sokołowski, D. Strahl, M. Sobolewski).

W kolejnym artykule (M. Smętkowski) dokonano analizy zmian poziomu i dynamiki rozwoju krajów Europy Środkowo-Wschodniej w okresie wzrostu gospodarczego, pojawiającego się kryzysu oraz pierwszych latach wychodzenia z niego. W świetle zmian wartości PKB zwrócono główną uwagę na zmiany potencjału gospodarczego poszczególnych krajów oraz układów regionalnych. Podkreślono, iż kryzys gospodarczy w znacznie większym stopniu różnicuje przestrzeń regionalną Europy Środkowo-Wschodniej aniżeli gospodarki krajowe. Oznacza to, że w strukturach regionalnych tych krajów zachodziły zróżnicowane warunki do zdynamizowania rozwoju gospodarczego. Współcześnie szczególnie ważnym czynnikiem rozwoju gospodarczego jest dynamika wzrostu nowoczesnych przemysłów i usług związanych z zaawansowanymi technologiami (A. Skórska). Znaczenie tej nowoczesnej działalności gospodarczej rozpatrzono w poszczególnych krajach Europy Środkowo-Wschodniej w świetle wielkości i udziału zatrudnienia w stosunku do zatrudnienia ogółem. Przedstawione badania wskazują na bardzo zróżnicowany udział zatrudnienia w przemyśle i usługach *high-tech*, co, jak należy wnosić, uwidacznia różny stopień zaawansowania i udziału nowoczesnych sektorów w rozwoju gospodarczym tych krajów.

Ważnym czynnikiem pobudzającym rozwój gospodarczy, szczególnie regionów słabiej rozwiniętych, jest ustanawianie specjalnych stref ekonomicznych. W wyniku odpowiedniej polityki państwa powstaje wiele korzyści wpływających na obniżenie kosztów lokalizacji i działalności produkcyjno-usługowej powstających w tych strefach podmiotów gospodarczych. Problematyka ta została zilustrowana na przykładzie specjalnych stref ekonomicznych w Rosji (E. Woźniak).

W postępującym procesie rozwoju cywilizacyjnego, w wyniku nasilającej się mechanizacji, automatyzacji i robotyzacji produkcji, znacznie spada rola przemysłu jako rynku pracy, natomiast zwiększa się rola sektorów usługowych. Równocześnie pojawiają się nowe sektory usług, związane z komunikacją, szczególnie w zakresie informacji, a także związane z finansami i działalnością naukowo-techniczną. Problematyka ta została zilustrowana na przykładzie zmian sektora usług w Polsce w latach 1995–2012, obejmujących końcową fazę industrialnego rozwoju i początki fazy informacyjnej (J. Dominiak). Nawiązuje do tego także dynamika przemian sektora budowlanego w Polsce, a szczególnie budownictwa mieszkaniowego (M. Płaziak, A. Szymańska), które w stosunku do potrzeb charakteryzuje się nadal znacznymi niedoborami, zaznaczającymi się m.in. w zapleczu aglomeracji górnośląskiej (M. Dyszy). Procesy te wpływają także na kształtowanie się struktur przemysłu Śląska (woj. dolnośląskiego, opolskiego i śląskiego), który cechuje się znacznym zróżnicowaniem potencjału innowacyjnego (P. Brezdeń). Zmiany systemu gospodarowania wpłynęły również na rozmiary przeładunków w krajowych portach morskich (Gdańsku, Gdyni), w których zaznaczyło się wyraźnie zmniejszenie obrotów w latach wdrażania gospodarki rynkowej (1995–1997) oraz w latach kryzysu gospodarczego (2007–2009) (M. Tarkowski).

Zmiany w światowej gospodarce wpływają też na poszczególne kraje, wyrazem czego są notatki przedstawiające zmiany struktury gospodarczego regionu irkuckiego (A. Ya. Jakobson, N.V. Batsun) oraz próba analizy podobieństwa mechanizmów depresji psychologicznej z recesją miast syberyjskich (K. Lidin).

Zbigniew Ziolo, Tomasz Rachwał